

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA EKONOMICKO SPRÁVNÍ
ÚSTAV EKONOMIE**

**POROVNÁNÍ DŮCHODOVÝCH SYSTÉMŮ
VE VYBRANÝCH ZEMÍCH EU**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

AUTOR: Lenka Piroutková

VEDOUCÍ PRÁCE: doc. RNDr. Viera Pacáková, Ph.D.

2007

**UNIVERSITY OF PARDUBICE
FACULTY OF ECONOMY AND ADMINISTRATION
INSTITUTE OF ECONOMIC**

**PENSIONABLE SYSTEMS COMPARISON IN
CERTAIN COUNTRIES OF EU**

BACHELOR WORK

AUTHOR: Lenka Piroutková

SUPERVISOR: doc. RNDr. Viera Pacáková, Ph.D.

2007

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 19.5. 2007

Lenka Piroutková

Děkuji vedoucí práce doc. RNDr. Věře Pacákové, Ph.D. za průběžnou kontrolu a podnětné připomínky k mé bakalářské práci.

Souhrn

Tato bakalářská práce je věnována důchodovým systémům ve vybraných zemích Evropské unie.

Práce se nejprve zabývá charakteristikou důchodových systémů – průběžných a kapitalizačních. Je zde také zmínka o reformovaných důchodových systémech. Jsou vysvětleny principy fungování a podstata jednotlivých systémů.

Ve druhé části je popsán současný celosvětový trend – transformace důchodových systémů. Jsou zde uvedeny důvody a cíle transformace.

Další část práce se věnuje popisu důchodových systémů v České republice, Slovenské republice a ve vybraných zemích Evropské unie – Německu, Itálii, Švédsku a Velké Británii.

Poslední část této práce obsahuje porovnání důchodových systémů ve vybraných zemích.

Summary

This bachelor's thesis is devoted to pensionable systems in certain countries of EU.

Firstly the thesis explains pensionable systems briefly – transient and capital.

The reformed pensionable systems are mentioned here too. Function principles and the principle of particular systems are explained.

Secondly the thesis deals with contemporary worldwide trend – transformation of the pensionable systems. Reasons and aims of transformation are mentioned here.

Thirdly the thesis defines the pensionable systems in the Czech Republic, the Slovak Republic and in other countries of EU – Germany, Italy, Sweden and Great Britain.

The last part of the thesis contains pensionable systems in certain countries.

OBSAH

OBSAH	1
SEZNAM TABULEK	3
SEZNAM GRAFŮ	3
SEZNAM OBRÁZKŮ	3
SEZNAM ZKRATEK	4
ÚVOD	5
1 CHARAKTERISTIKA DŮCHODOVÝCH SYSTÉMŮ	7
1.1 Členění důchodových systémů	7
1.2 Charakteristika průběžných a kapitalizačních systémů	8
1.2.1 Průběžný systém financování	8
1.2.2 Kapitalizační systém financování	9
1.3 Reformované důchodové systémy	10
2 TRANSFORMACE DŮCHODOVÝCH SYSTÉMŮ	11
2.1 Důvody transformace důchodového systému	11
2.2 Cíle reformy	12
3 DŮCHODOVÝ SYSTÉM V ČESKÉ REPUBLICE	14
3.1 Historie důchodového pojištění v České republice	14
3.2 Právní úprava důchodového pojištění	15
3.3 Současný důchodový systém v České republice	16
3.4 Základní principy důchodového pojištění	17
3.5 Některé základní parametry systému	20
3.6 Druhy dávek	22
3.7 Výpočet důchodu	23
4 DŮCHODOVÝ SYSTÉM VE SLOVENSKÉ REPUBLICE	26
4.1 Důchodová reforma v SR	26
4.2 Podsystemy v rámci důchodového pojištění	28
4.3 Charakteristika pilířů důchodového pojištění v SR	29
5 DŮCHODOVÉ SYSTÉMY VE VYBRANÝCH ZEMÍCH EU	34
5.1 Německo	34
5.2 Itálie	35
5.3 Švédsko	36
5.4 Velká Británie	36

6	POROVNÁNÍ DŮCHODOVÝCH SYSTÉMŮ	38
6.1	Základní principy důchodového zabezpečení ve vyspělých zemích Evropy	38
6.2	Výdaje na starobní důchody ve vybraných zemích západní poloviny Evropy.....	42
	ZÁVĚR	44

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Přehled pilířů.....	10
Tabulka 2: Vývoj počtu plátců a důchodců.....	12
Tabulka 3: Výše poskytovaného státního příspěvku a daňového odpočtu k penzijnímu připojištění...	17
Tabulka 4: Srovnání předešlého a současného systému SR.....	32
Tabulka 5: Porovnání výnosnosti 1. a 2. pilíře ve vybraných zemích v dlouhodobém horizontu (v %)39	
Tabulka 6: Používaná uspořádání v důchodových systémech	40
Tabulka 7: Přehled „pilířů“ podle EU na základě Světové banky.....	41
Tabulka 8: Země Evropské unie, které už zavedli 2. pilíř důchodového zabezpečení.....	41

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Střední délka života v zemích EU.....	13
Graf 2: Výdaje na starobní důchody v roce 1998 (v % HDP) ve vybraných zemích.....	43

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 : Paralelní fungování důchodových systémů	27
Obrázek 2: Důchodový systém v SR.....	32

SEZNAM ZKRATEK

ČR – Česká republika

SR – Slovenská republika

OSVČ – osoba samostatně výdělečně činná

ZDP – zákon.č 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

ÚVOD

System důchodového zabezpečení je důležitou částí sociálního zabezpečení.

Důchodové systémy obvykle spočívají na třech pilířích: sociální pojištění, penzijní připojištění, individuální pojištění a spoření.

První pilíř je tradiční oporou systému pojistné ochrany občanů. Jeho mechanismu v zásadě využívá veškerá populace. Účast na sociálním pojištění je ve většině případů stanovena jako povinná a jeho finanční krytí se provádí povinnými odvody do státního rozpočtu. První pilíř je založený na mezigenerační solidaritě.

Za druhý pilíř jsou podle terminologie ustálené v zemích EU považovány aktivity zaměstnavatelských subjektů směřujících k poskytování dávek občanům ve stáří. Jedná se o dobrovolný systém kolektivního pojištění. Tento systém může být variabilně financován, účast v něm může být povinná nebo dobrovolná ze strany zaměstnance i zaměstnavatele. Prívlastek doplňkové vyjadřuje skutečnost, že tyto systémy doplňují důchody vyplacené ze sociálního pojištění. Pro tyto systémy neexistuje žádná zřizovací povinnost, takže jsou systémy dobrovolné.

Třetí doplňkový dobrovolný zdroj pojistné ochrany občana (individuální pojištění) plně vychází z jeho soukromé iniciativy a je většinou založen na komerčním přístupu. (komerční životní pojištění, spoření atd.)

Tato bakalářská práce se zabývá důchodovými systémy ve vybraných zemích Evropské unie.

V první části práce jsou charakterizovány důchodové systémy – průběžné a kapitalizační. Zmiňuji se také o reformovaných důchodových systémech. Jsou zde vysvětleny principy fungování a podstata jednotlivých systémů.

Ve druhé části popisují současný celosvětový trend – transformace důchodových systémů. Jsou zde uvedeny důvody a cíle transformace.

Další část práce jsem věnovala popisu důchodových systémů v České republice, Slovenské republice a ve vybraných zemích Evropské unie – Německu, Itálii, Švédsku a Velké Británii.

Poslední část této práce obsahuje porovnání důchodových systémů ve vybraných zemích.

Cílem této bakalářské práce je:

- obecně charakterizovat důchodové systémy,
- zdůvodnit transformaci důchodových systémů a stanovit její cíle
- popsat fungování důchodových systémů v konkrétních zemích Evropské unie,
- porovnat důchodové systémy vybraných zemí Evropské unie.

1 CHARAKTERISTIKA DŮCHODOVÝCH SYSTÉMŮ

1.1 Členění důchodových systémů

Důchodové systémy obvykle spočívají na těchto třech pilířích:

- sociální pojištění
- penzijní připojištění
- individuální pojištění a spoření

• Sociální pojištění

Důchodové pojištění je základní složkou sociálních systémů. Do sociálního pojištění můžeme zahrnout nejen důchodové pojištění, ale také sociální podporu (např. mateřská dovolená, péče o zdravotně postiženou osobu) a sociální pomoc (řeší situace sociální nebo hmotné nouze).

První pilíř je tradiční oporou systému pojistné ochrany občanů. Jeho mechanismu v zásadě využívá veškerá populace. Účast na sociálním pojištění je ve většině případů stanovena jako povinná a jeho finanční krytí se provádí povinnými odvody do státního rozpočtu.

První pilíř je založen na mezigenerační solidaritě a většinou bývá financován metodou *průběžného financování (systém pay-as-you-go)*. Tato metoda spočívá v tom, že v současnosti pracovně aktivní osoby hradí svými příspěvky vyplácení důchodů pro současné důchodce. Znamená to, že systém využívá princip použití příspěvků, které platí jedna generace (současní zaměstnanci), na úhradu dávek jiné generace (současní důchodci). Tento systém je tedy výrazně závislý na demografické struktuře obyvatelstva.

• Penzijní připojištění

Většinou jde o dobrovolné systémy kolektivního pojištění, které jsou organizovány buď v podnicích pro vlastní zaměstnance (režimy vyplývající z kolektivního ujednání nebo z pracovní smlouvy), ve skupinách sdružujících různé profese (např. advokáty, notáře, lékárníky) nebo případně v jiných sociálních skupinách vytvořených za tímto účelem (příkladem jsou účastníci jednotlivých penzijních fondů vytvořených v rámci penzijního připojištění v České republice).

Přívlastek doplňkové vyjadřuje skutečnost, že tyto systémy doplňují důchody vyplacené ze sociálního pojištění. Pro tyto systémy neexistuje žádná zřizovací povinnost, takže jsou

systemy dobrovolné. V některých zemích (např. Dánsko, Francie) ovšem existují povinné doplňkové systemy zřizované z titulu kolektivních smluv.

Jestliže pro sociální pojištění je typické průběžné financování, v penzijním připojištění se téměř vždy vytváří určité finanční fondy.

- **Individuální pojištění**

Třetí doplňkový dobrovolný zdroj pojistné ochrany občana plně vychází z jeho soukromé iniciativy a je většinou založen na komerčním přístupu. Jedná se například o individuální životní nebo důchodové pojištění u komerční pojišťovny, spoření apod.

1.2 Charakteristika průběžných a kapitalizačních systémů

Zabezpečení financování fungujícího modelu důchodového zabezpečení vychází z uplatňování dvou základních systémů:

- průběžný systém financování
- kapitalizační systém financování

1.2.1 Průběžný systém financování

Základní „starý“ model průběžného starobního důchodového systému, který se uplatňoval ve většině evropských zemí víc než 100 let funguje takto:

Příjmy průběžného systému, tj. povinné pojistné odvody od občanů v produktivním věku, jejichž výška a způsob výpočtu je stanovena zákonem, jsou součástí státního rozpočtu, v němž je zaveden zvláštní účet důchodového pojištění.

Průběžné financování je charakteristické tím, že důchodové dávky jsou rozdělované a vyplácené občanům v důchodovém věku okamžitě, tj. bez možnosti jejich zhodnocování na finančních trzích. Jedná se o pouhé přerozdělení, aniž by se vytvářel nějaký fond.

Tento způsob financování má některé závažné důsledky:

- průběžné financování spoléhá na solidaritu mezi generacemi (dnešní aktivní účastníci financují dnešní penzisty s tím, že spoléhají na podobnou podporu od příští generace aktivních účastníků),
- průběžné financování je velmi citlivé na demografický vývoj a vývoj produktivních schopností aktivní populace,

- nelze zde počítat se zhodnocováním prostředků pomocí kapitálových výnosů, ale na druhé straně lze flexibilně vyrovnávat inflaci apod.

Způsob výpočtu důchodových dávek je stanovený zákonem tak, že nezohledňuje kdo a jakou výškou povinného pojistného odvodu ve svém produktivním věku přispíval do „společného koše“. Rozdělování finančních prostředků vychází z principu široké solidarity, tj. výška vypláceného důchodu v důchodovém věku není determinovaná výškou příjmu v produktivním věku.

Z uvedeného vyplývá, že podstatou průběžného systému důchodového zabezpečení je důchodové pojištění.

1.2.2 Kapitalizační systém financování

Podstatou kapitalizačního systému důchodového zabezpečení je důchodové spoření. To znamená, že současné důchodové dávky nejsou okamžitě vyplácené přímo ze současných důchodových odvodů. Naopak, po dobu celého produktivního věku se důchodové odvody kumulují na speciálních, individuálních účtech jejich platitelů formou spoření.

Podstatou důchodového spoření na individuálních účtech je jejich postupné zhodnocování na finančních trzích.

Postup kapitalizačního systému financování je následující:

- V produktivním věku jsou finanční prostředky, určené na důchodové spoření, odváděné do důchodových fondů na osobní účty spořitelů. Správou těchto fondů jsou pověřené důchodové správcovské společnosti.
- Finanční prostředky, kumulované v důchodových fondech, zhodnocují důchodové správcovské společnosti na finančních trzích. Správcovská společnost musí pravidelně informovat každého spořitele o vývoji zhodnocování jeho důchodových odvodů a o stavu na jeho individuálním účtu.

Kapitalizační systém důchodového zabezpečení tímto zaručuje diferenciaci budoucího starobního důchodu každého občana v závislosti na výšce jeho důchodového spoření. Systém je založený na principu, aby výška důchodových dávek při odchodu do starobního důchodu byla v přímé závislosti s výškou individuálního důchodového spoření a od jeho postupného zhodnocení.

1.3 Reformované důchodové systémy

Hlavním znakem nových reformovaných systémů starobního důchodového pojištění je většinou kombinace důchodového pojištění s důchodovým spořením. Změny ve starobním důchodovém pojištění jsou navíc ještě doplňované novými systémy doplňkového důchodového spoření.

Cílem důchodových reforem je postupně a plynule měnit starý průběžný systém na nový systém, který je založený na **kombinaci třech pilířů**:

- **I. pilíř** – průběžný systém důchodového zabezpečení,
- **II. pilíř** – kapitalizační systém důchodového zabezpečení,
- **III. pilíř** – doplňkový důchodový systém spoření.

Tabulka 1: Přehled pilířů

Kritérium	I. pilíř	II. pilíř	III. pilíř	
	Důchodové pojištění	Penzijní přípojištění	Penzijní přípojištění	Životní ¹⁾ pojištění
Státní garance	Ano	Ne		
Osobní rozsah	Všichni výdělečně činní	Individuální		
Účast osob	Povinná	Dobrovolná		
Financování	Průběžné	Kapitálové		
Vztah plateb a dávek	Dávkově definovaný	Příspěvkově definovaný		Příspěvkově i dávkově definovaný
Výše dávek závislá na:	Délce doby pojištění a omezeně také na výši předdůchodových příjmů	Výši zaplacených příspěvků		Výši příspěvků a rizikové složce
Solidarita	Mezigenerační a příjmová	Částečně ano ²⁾		Převážně ne
Daňová zvýhodnění	Ano			
Správa systému	Státní	Soukromá		

Zdroj: Ing. Jaroslav Šulc, CSc., Alternativy reformy penzijního systému v České republice, Vysoká škola finanční a správní,

¹ Jedná se o životní pojištění se spořicí složkou, kdy klient má nárok na čerpání dávky nejdříve po 60 měsíčních platbách a dosažení věku 60 let. Tuto podmínku splňuje například kapitálové životní pojištění pro případ dožití sjednaného věku, pro případ smrti a takové, které obsahuje invalidní klausuli.

² Existují názory, že státní příspěvek je formou solidarity jedněch daňových poplatníků (kteří jen platí daně, ale nemají smlouvu s penzijním fondem a tuto dotaci nedostávají)

2 TRANSFORMACE DŮCHODOVÝCH SYSTÉMŮ

2.1 Důvody transformace důchodového systému

Průběžný důchodový systém je nespravedlivý a nemotivující, protože:

- občané dostávají přibližně stejné důchody bez ohledu na to, kolik vydělávali a jaké byly jejich odvody do systému. Jinak řečeno, ti, co vydělávali nadprůměrně, přispívali na důchody těm, co vydělávali podprůměrně, proto se občané platbě odvodů vyhýbají.
- existuje maximální výška důchodu, takže nikdo nemůže mít vyšší důchod než zákonem stanovené maximum.

O každoročním zvyšování důchodů (tzv. valorizaci) rozhodují politici v parlamentu, takže zvyšování důchodů je obvykle předmětem politické diskuse.

Nejvýznamnějším problémem neudržitelnosti průběžných důchodových systémů jsou výrazné změny v demografické struktuře obyvatelstva, které se projevují především v ekonomicky vyspělých zemích. Prodlužování života resp. pokles úmrtnosti ve vyšších věkových skupinách a nízký přírůstek nově narozených dětí jsou hlavními a určujícími faktory současného i dalšího předpokládaného vývoje změn ve struktuře obyvatelstva. Tento trend povede (za jinak nezměněných podmínek) k růstu průměrné doby pobírání důchodu a tím i k růstu nákladů na jednoho důchodce a celkových nákladů na důchody. Nízká porodnost naproti tomu povede k poklesu počtu zaměstnaných osob a tím i příjmů systému. Působení obou těchto faktorů způsobí v důchodovém systému rostoucí nerovnováhu a tím jeho dlouhodobou finanční neudržitelnost, vyžadující provedení reformních kroků.

Podle demografické prognózy Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze vzroste průměrný věk obyvatel ČR ze současných necelých 40 let na skoro 48 let v roce 2065, přičemž podíl osob ve věkové skupině nad 65 let bude činit více jak 30 % oproti současným necelým 14 %.

Stárnutí obyvatelstva je jedním z hlavních důvodů proč země přistupují ke změně důchodového systému.

Tabulka 2: Vývoj počtu plátců a důchodců

Rok	Počet pojištěných osob (tis. osob)	Počet důchodců ³ (tis. osob)	Podíl důchodců (%)
1993	5 052	2 521	49,9
1994	5 290	2 519	47,6
1995	5 134	2 523	49,1
1996	5 186	2 498	48,2
1997	4 944	2 507	50,7
1998	4 925	2 545	51,7
1999	4 728	2 573	54,4
2000	4 661	2 594	55,7
2001	4 694	2 611	55,6
2002	4 708	2 605	55,3

Zdroj: Šulc, J. *Alternativy reformy penzijního systému v České republice*

2.2 Cíle reformy

Cílem důchodové reformy jsou vyšší a spravedlivější důchody, jejichž výši budou moci občané sami ovlivňovat.

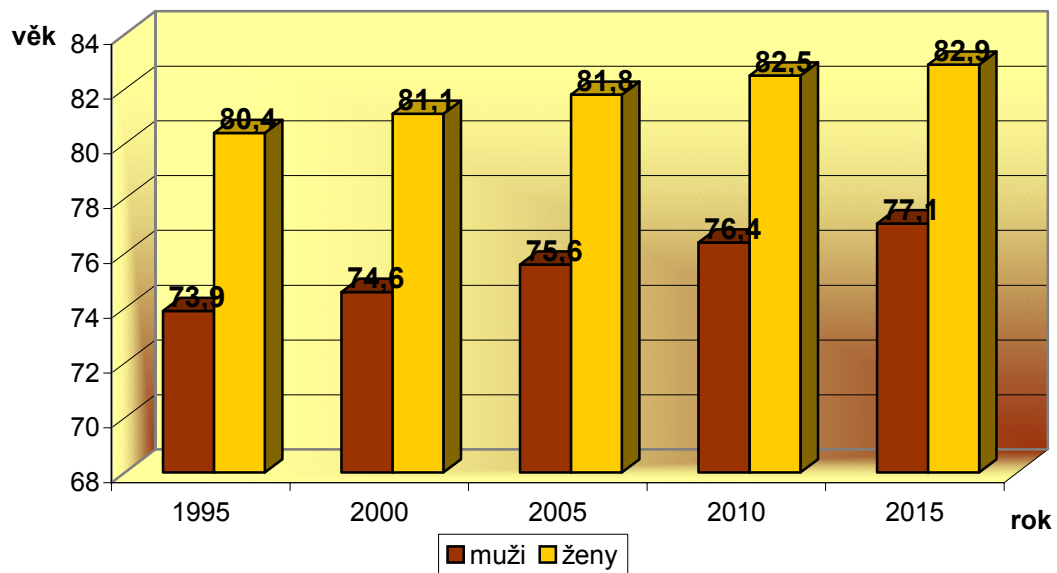
Průběžný model financování v současnosti přestává plnit svou základní funkci. Průběžný důchodový systém je nespravedlivý a stávající důchodový systém funguje na principu průběžného financování, kdy zaměstnané osoby odvádí ze svých příjmů pojistné, které slouží k financování důchodů existujících důchodců. Všichni lidé dostávají přibližně stejné důchody bez ohledu na to, kolik vydělávali a jaká byla výše jejich odvodů.

Tento systém financování je také z dlouhodobého hlediska pro stát neudržitelný. Hlavním důvodem jsou výrazné změny v demografické struktuře obyvatelstva. Jedná se o fenomén stárnutí populace. Tento fenomén je charakterizován rostoucím podílem osob ve vyšších věkových skupinách v závislosti na prodlužující se střední délce života (dané poklesem úmrtnosti) a nízké porodnosti. Je také spojen se zvyšujícím se průměrným věkem.

Kapitalizační důchodový systém je pro stát perspektivně finančně udržitelnější díky více zdrojům financování a také bezpečnější. Nový systém (kapitalizační) důchodového zabezpečení umožní snižovat rozdíly mezi příjmem v produktivním věku a příjmem v důchodovém věku. Reformou důchodového systému velmi pravděpodobně nedojde ke zvrácení demografických trendů, ale tato reforma by měla důchodový systém upravit tak, aby byl při daném vývoji dlouhodobě finančně udržitelný.

³ včetně důchodů vyplácených do ciziny

Graf 1: Střední délka života v zemích EU

Zdroj: Český statistický úřad

3 DŮCHODOVÝ SYSTÉM V ČESKÉ REPUBLICE

3.1 Historie důchodového pojištění v České republice

Důchodové pojištění má v České republice dlouholetou tradici. Již za první Československé republiky, konkrétně ve 20. letech dvacátého století, byly přijaty právní předpisy, které důchodové pojištění rozšířily na prakticky všechny osoby činné v zaměstnaneckých vztazích. Od roku 1948 byly důchodového pojištění účastny též osoby samostatně výdělečně činné.

Současné uspořádání českého důchodového systému začalo vznikat v devadesátých letech minulého století, kdy byly postupně přijímány dílčí reformní kroky, které spočívaly zejména:

- v odstranění diskriminace osob samostatně výdělečně činných (dále OSVČ) (1990),
- ve zrušení preferencí v důchodovém systému (všichni ekonomicky aktivní občané získávají nároky na důchody podle stejných podmínek) (1992),
- převedení nemocenského pojištění ze správy odborů a jeho organizačním sjednocením s důchodovým pojištěním v rámci České správy sociálního zabezpečení (1991),
- zavedení pojistného jako zvláštní platby mimo daňový systém (1993),
- přijetí zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem (1994).

Dílčí reformní kroky byly završeny v roce 1995 přijetím zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1996. Řada dílčích reformních kroků pak byla přijata i za účinnosti tohoto zákona.

Hlavním cílem přijetí zákona o důchodovém pojištění bylo restrukturalizovat dávkový systém tak, aby se zmírnil dopad nepříznivého demografického vývoje, aby nebylo nutno v budoucnu příliš zvyšovat odvodové zatížení ekonomicky aktivních osob, zvyšovat podíl sociálních výdajů na hrubém domácím produktu a aby u vyplácených důchodů byla umožněna těsnější vazba na mzdový a cenový vývoj.

3.2 Právní úprava důchodového pojištění

Důchodové pojištění je v České republice upraveno od 1. ledna 1996 zákonem č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů (dále ZDP). ZDP upravuje nároky na důchody ze základního důchodového pojištění, způsob stanovení výše důchodů a podmínky pro jejich výplatu.

Zákon o důchodovém pojištění nahradil do té doby platnou právní úpravu důchodového zabezpečení obsaženou v zákoně č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. ZDP byl v roce 1997 významně dotčen dvěma novelami, a to zákonem č. 134/1997 Sb. a zákonem č. 289/1997 Sb. Další novelizace ZDP, které však mají jen dílčí charakter, byly provedeny v letech 1999 až 2002. Další významná novela byla schválena v roce 2003.

Podle zákona o sociálním zabezpečení se však až do roku 2005, popřípadě ve stanovených případech až do roku 2018, ještě postupuje dle tzv. srovnávacího výpočtu (tj. důchod se vypočítává jak podle ZDP, tak podle zákona o sociálním zabezpečení a náleží pak důchod vyšší).

Tento srovnávací výpočet byl v ZDP zaveden v rámci ochrany pojištěnců, aby důchod podle nové právní úpravy nebyl nižší než model dřívější právní úpravy, obsažené v zákoně o sociálním zabezpečení.

Na zákon o důchodovém pojištění navazují prováděcí předpisy. Tyto prováděcí předpisy obsahují jednak podrobnější úpravu (jde zejména o vyhlášku Ministerstva práce a sociálních věcí), jednak stanovené hodnoty, pokud jde o všeobecný vyměřovací základ, přepočítací koeficient a redukční hranice výpočtového základu (jedná se o nařízení vlády, která jsou každoročně vydávána) – tyto hodnoty jsou potřebné pro výpočet důchodu. Nařízením vlády se rovněž zvyšují vyplácené důchody a stanoví se základní výměra důchodu.

Oblast důchodového pojištění není upravena v ZDP komplexně, neboť organizace a provádění důchodového pojištění a pojistné na důchodové pojištění jsou upraveny v jiných zákonech. Organizaci a provádění důchodového pojištění upravuje zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. Pojistné na důchodové pojištění jako součást pojistného na sociální zabezpečení je upraveno zákonem č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

3.3 Současný důchodový systém v České republice

Jde o státní (resp. veřejný) model s průběžným financováním, do kterého jsou povinně zařazeny všechny výdělečně činné osoby. Je univerzální a zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby, právní úprava je jednotná pro všechny pojištěnce. Pouze v oblasti organizačního a administrativního zabezpečení platí určité odchylky pro tzv. silové resorty (např. vojáci, policisté, celníci, hasiči). Důchod ze základního důchodového pojištění pobírá více než 99 % obyvatel ve věku vyšším, než je věková hranice pro nárok na starobní důchod.

Stát garantuje systém ekonomicky i právně:

- systém je spravován státní institucí - Českou správou sociálního zabezpečení,
- příjmy a výdaje systému jsou součástí státního rozpočtu, v němž je zaveden zvláštní účet důchodového pojištění,
- všechny dávky jsou nárokové (při splnění zákonem stanovených podmínek je na ně nárok) a přezkoumatelné soudem.

Český důchodový systém tvoří v současné době v podstatě dva pilíře.

Prvním pilířem je povinné základní důchodové pojištění – dávkově definované a průběžně financované (systém PAYGO).

Všechny výdělečně činné osoby mají zákonem stanovenou povinnost odvádět do penzijního systému určitou výšku odvodů. Na základě předchozího výdělku a v závislosti na době trvání účasti v systému (zápočtu let pojištění) pak – obvykle po dosažení hranice důchodového věku – mají i zákonný nárok na zákonem definovanou dávku, jejíž výplata je garantována státem. Výše dávky není funkcí pouze předchozího výdělku a doby trvání pojištění, ale je cíleně korigována ve prospěch příjmově podprůměrných a na úkor příjmově nadprůměrných účastníků systému, tj. podléhá solidarizačnímu přerozdělení. Rovněž ve výši odváděných příspěvků do systému (resp. slevám v placení) se obvykle zohledňují některé společensky významné rysy chování plátce, obvykle počet vyživovaných osob/dětí.

Z prvního pilíře jsou poskytovány důchody starobní, invalidní (plně invalidní a částečně invalidní) a pozůstalostní (vdovské, vdovecké a sirotčí).

Vedle toho existuje dobrovolné doplňkové, příspěvkově definované, kapitálově financované penzijní připojištění se státním příspěvkem. Penzijní připojištění se státním příspěvkem je možno podle terminologie EU považovat za třetí pilíř důchodového systému.

Penzijní připojištění je jedna z mála forem spoření podporovaných státem. Konkrétní výše poskytovaného státního příspěvku je znázorněna v tabulce 3. Tabulka 3 také znázorňuje částku, kterou je možno odečíst ze základu daně z příjmů fyzických osob. Součástí třetího pilíře jsou i produkty komerčních pojišťoven - zejména životního pojištění. Důchody přiznávané ze třetího pilíře se zatím podílejí na příjmech důchodců zanedbatelnou měrou. V členských státech EU obvyklý druhý pilíř (zaměstnavatelské penzijní systémy) v českém důchodovém systému neexistuje.

Součástí doplňkového dobrovolného pilíře je také soukromé životní pojištění.

Tabulka 3: Výše poskytovaného státního příspěvku a daňového odpočtu k penzijnímu připojištění

Měsíční příspěvek účastníka v Kč	100	150	200	250	300	350	400	450	500	600	1 000	1 500 ⁴
Měsíční státní příspěvek v Kč	50	70	90	105	120	130	140	145	150	150	150	150
Roční daňový odpočet v Kč	x	x	x	x	x	x	x	x	x	1 200	6 000	12 000

Zdroj: Penzijní fond České pojišťovny, a.s.

3.4 Základní principy důchodového pojištění

Mezi základní principy důchodového pojištění v České republice od roku 1996 patří:

- **Účast prakticky všech ekonomicky aktivních osob na důchodovém pojištění**

Tato skutečnost, tj. účast prakticky všech ekonomicky aktivních osob na důchodovém pojištění patří mezi základní principy i současného systému důchodového pojištění založeného zákonem č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1996.

- **Princip jednotné úpravy**

Pro jednotlivé skupiny pojištěnců, tj. zaměstnance v pracovním poměru, osoby ve služebním poměru, osoby samostatně výdělečně činné, členy družstev a ostatní skupiny pojištěnců platí jednotné zásady pro nároky na důchody a jejich výpočet.

V České republice není tedy samostatný systém důchodového pojištění pro zaměstnance, pro osoby samostatně výdělečně činné, pro vojáky a další osoby ve služebních poměrech, pro členy družstev apod., jak je tomu v některých jiných státech (také v České republice platily dříve samostatné právní úpravy pro některé skupiny osob – například zvláštní úprava pro družstevní rolníky byla zrušena v roce 1975 s účinností od 1. ledna 1976).

⁴ Státní příspěvky od částky 500 Kč a daňový odpočet ze základu daně z příjmu fyzických osob se od částky 1 500 Kč měsíčního příspěvku dále nemění.

Podle ZDP se také již neuplatňuje zvýhodnění některých profesí, jak tomu bylo až do 31. prosince 1992 pro vyjmenovaná zaměstnání zařazená do I. nebo II. pracovní kategorie, popřípadě u osob ve služebním poměru zařazených do I. nebo II. kategorie funkcí.

- **Povinná účast na důchodovém pojištění**

Charakteristickým rysem našeho důchodového pojištění je *povinná účast* na důchodovém pojištění při splnění zákonem stanovených podmínek.

To například znamená, že občan se nemůže vyvázat z důchodového pojištění (podat žádost o vynětí ze systému) a přestat platit pojistné, a to i kdyby měl dostatečné příjmy k zajištění svého stáří nebo již pobíral starobní důchod. Ve stanovených případech se však naopak může sám přihlásit k dobrovolné účasti na důchodovém pojištění (§ 6 ZDP).

- **Obligatornost dávek důchodového pojištění**

Dalším základním principem důchodového pojištění je *obligatornost dávek* důchodového pojištění, tj. při splnění stanovených podmínek vzniká na důchod z důchodového pojištění právní nárok.

Dobrovolné dávky (jako například v dřívějším důchodovém zabezpečení sociální důchod) důchodové pojištění neupravuje.

Na princip nárokovosti dávek navazuje zajištění soudní ochrany, neboť ve věcech důchodového pojištění se uplatňuje soudní přezkoumávání rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení a ostatních plátců důchodů, která se týkají důchodů z důchodového pojištění, a to v rámci správního soudnictví, v první instanci je přitom příslušný krajský soud.

- **Garance státu – ekonomická i právní**

Důchody z důchodového pojištění jsou garantovány státem, neboť výdaje na důchodové pojištění jsou součástí výdajů státního rozpočtu (pojistné na důchodové pojištění se však vede na samostatném účtu státního rozpočtu a v zákoně o státním rozpočtu se uvádí také jako samostatná položka příjmů státního rozpočtu).

Důchodové pojištění provádějí státní orgány, garance státu by však byla zachována i v případě, že by důchodové pojištění prováděla veřejnoprávní instituce, neboť nelze ponechat důchodce bez důchodu, na kterém jsou existenčně závislí.

- **Platba stanoveného pojistného**

Na důchodové pojištění se *platí stanovené pojistné*. Sazba pojistného na důchodové pojištění činí 28% z vyměřovacího základu, má-li pojištěnec zaměstnavatele, podílí se na platbě pojistného na důchodové pojištění zaměstnavatel (v tomto případě platí zaměstnavatel 21,5% a zaměstnanec 6,5%).

Za zaměstnance odvádí pojistné na důchodové pojištění měsíčně jeho zaměstnavatel, osoba samostatně výdělečně činná platí toto pojistné sama, a to formou měsíčních záloh a ročního zúčtování.

- **Princip solidarity a průběžného financování**

V důchodovém pojištění se uplatňuje *princip solidarity*, a to především pojištěnců s vyššími příjmy s pojištěnci s nižšími příjmy.

Tento princip se v praxi projevuje především ve způsobu stanovení výše důchodu, neboť od určité výše se základ pro výpočet důchodu redukuje, tj. nezohledňuje se plně.

Dále se v důchodovém pojištění uplatňuje solidarita osob ekonomicky aktivních s osobami, které pobírají důchody, neboť vybrané pojistné na důchodové pojištění slouží k úhradě vyplácených důchodů, uplatňuje se tedy *princip tzv. průběžného financování* (vybrané pojistné se průběžně spotřebovává a nevytvářejí se kapitálové fondy).

- **Dynamičnost**

Významným principem současného důchodového pojištění je jeho *dynamičnost*. Ta se projevuje především v aktualizaci hodnoty příjmů pojištěnců při výpočtu důchodů, prostřednictvím koeficientu nárůstu všeobecného vyměřovacího základu, tím, že nejsou stanoveny omezující hranice výše důchodů, stanovením pravidel pro zvyšování hranic redukce u osobního vyměřovacího základu a stanovením pravidel pro zvyšování vyplácených důchodů.

Pro český systém důchodového pojištění je charakteristický též velmi *široký okruh náhradních dob pojištění*, tj. dob, za které pojištěnec neplatí pojistné na důchodové pojištění, a přesto se mu tyto doby započítávají pro účely důchodového pojištění. Tento výrazný sociální aspekt našeho důchodového pojištění, který je výhodný pro pojištěnce, však stále více negativně působí na finanční bilanci systému, proto byly v roce 1997 schváleny určité úpravy ohledně vlivu náhradních dob pojištění (pro výši důchodu se některé náhradní doby hodnotí nyní jen v rozsahu 80%), u studia byly dále změny schváleny v roce 2003 s účinností od 1. ledna 2004.⁵

⁵ Zpracováno podle [1].

3.5 Některé základní parametry systému

1. doba pojištění:

Zákon o důchodovém pojištění rozlišuje dva pojmy:

- doba pojištění,
- náhradní doba pojištění.

Za dobu pojištění se odvádí pojistné na důchodové pojištění, zatímco za náhradní dobu pojištění nikoliv. Každopádně se pro účely nároku na důchod obě dvě doby hodnotí stejně.

Mezi doby pojištění zejména patří:

- pracovní poměr (bez ohledu na druh),
- služební poměr,
- členský poměr k družstvu,
- činnost osob samostatně výdělečně činných,
- dohoda o pracovní činnosti a další.

Mezi náhradní doby pojištění patří zejména:

- studium,
- doba nezaměstnanosti,
- výkon vojenské nebo civilní služby,
- péče o dítě apod.

Doby pojištění se prokazují prostřednictvím evidenčních listů důchodového pojištění. Doby studia jsou prokazovány doklady o studiu, výchova dětí se prokazuje rodnými listy dětí, atd.

2. důchodový věk (§ 32 zákona o důchodovém pojištění)

Podle předpisů platných před 1. lednem 1996 činila věková hranice pro nárok na starobní důchod:

- u mužů
 - 60 let,
- u žen,
 - 53 let, pokud vychovaly aspoň 5 dětí,

- 54 let, pokud vychovaly 3 nebo 4 děti,
- 55 let, pokud vychovaly 2 děti,
- 56 let, pokud vychovaly 1 dítě,
- 57 let, pokud nevychovaly žádné dítě.

Za každé vychované dítě se odchod do důchodu žen snižuje o jeden rok, maximálně však o 4 roky.

Důchodový věk je věk potřebný pro vznik nároku na starobní důchod. Obecný důchodový věk, dle ZDP se stanoví tak, že se ke kalendářnímu měsíci, ve kterém dosáhl shora uvedené věkové hranice, přičítají u mužů 2 a u žen 4 kalendářní měsíce za každý i započatý kalendářní rok z doby po 31. prosinci 1995 do dosažení shora uvedené věkové hranice.

Postupné zvyšování bude pokračovat až do 31.12.2012, kdy důchodový věk u mužů a u žen, které nevychovaly žádné dítě, bude činit 63 let.

3. nárok na důchod

Podmínky nároku na starobní důchod jsou:

- získání doby pojištění nejméně 25 let a dosažení důchodového věku,
- získání doby pojištění nejméně 15 let a dosažení věku 65 let.

Podmínky na předčasný starobní důchod jsou:

- získání doby pojištění nejméně 25 let a vedení nepřetržitě po dobu nejméně 180 kalendářních dnů v evidenci uchazečů o zaměstnání u úřadu práce s tím, že po uplynutí této doby do dosažení důchodového věku chybí nejvýše 2 roky,
- získání doby pojištění nejméně 25 let a do dosažení důchodového věku chybí v období do 31.12. 2000 nejvýše 3 roky, v období od 1.1.2001 do 31.12.2006 nejvýše 4 roky a v období po 31.12. 2006 nejvýše 5 let.

Podmínky nároku na plný invalidní důchod jsou:

- existence dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu odpovídajícího plné invaliditě a potřebná doba pojištění (v případě vzniku plné invalidity následkem pracovního úrazu nebo nemoci z povolání se podmínka potřebné doby pojištění nevyžaduje), pokud pojištěnec nesplnil ke dni vzniku plné invalidity podmínky nároku na starobní důchod nebo mu nebyl přiznán předčasný starobní důchod.

Zákon eviduje dva typy plné invalidity:

- první typ spočívá v poklesu schopnosti výdělečné činnosti nejméně o 66 %,
- druhý typ sice připouští soustavnou výdělečnou činnost, ale vzhledem k zdravotnímu postižení jen za zcela mimořádných podmínek.

Podmínky nároku na částečný invalidní důchod jsou:

- v podstatě stejné jako u plného invalidního důchodu s tím, že u pojištěnce došlo k poklesu schopnosti soustavné výdělečné činnosti nejméně o 33 % nebo mu dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav značně ztěžuje obecné životní podmínky, přestože jeho schopnost soustavné činnosti nepoklesla.

Podmínky nároku na vdovský(vdovecký) důchod jsou:

- úmrtí manžela (manželky), který byl poživitelem starobního, plného nebo částečného invalidního důchodu nebo splnil ke dni smrti podmínky nároku na starobní důchod nebo podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na plný invalidní důchod, nebo zemřel následkem pracovního úrazu či nemoci z povolání.

Podmínkou nároku na sirotčí důchod je:

- úmrtí rodiče, který splňoval stejné podmínky, které jsou uvedeny v případě nároku na vdovský důchod; přitom oboustranný sirotek má při splnění předchozích podmínek nárok na sirotčí důchod po každém z rodičů.⁶

3.6 Druhy dávek

Ze základního důchodového pojištění se poskytují tyto důchody:

- starobní (včetně tzv. předčasného starobního důchodu),
- plný invalidní,
- částečný invalidní,
- vdovský a vdovecký,
- sirotčí.

⁶ Zpracováno podle [3].

Důchod se skládá ze dvou složek, a to:

- ze základní výměry,
- (stanovené pevnou částkou stejnou pro všechny druhy důchodů bez ohledu na délku doby pojištění a výši výdělků),
- z procentní výměry.

Jsou-li současně splněny podmínky nároku na výplatu více důchodů téhož druhu nebo na výplatu starobního důchodu, plného invalidního nebo částečně invalidního důchodu, vyplácí se jen jeden důchod, a to vyšší.

Jsou-li současně splněny podmínky nároku na výplatu starobního, plného invalidního nebo částečně invalidního důchodu a na výplatu vdovského důchodu nebo vdoveckého důchodu, nebo sirotčího důchodu, vyplácí se vyšší důchod v plné výši a z ostatních důchodů se vyplácí polovina procentní výměry, nestanoví-li zákon o důchodovém pojištění jinak.

O nároku na důchod, jeho výši a výplatě rozhoduje Česká správa sociálního zabezpečení s výjimkou případů, kdy jsou příslušné k rozhodování orgány sociálního zabezpečení ministerstev obrany, vnitra a spravedlnosti (v případě příslušníků ozbrojených sil a sborů). Spolu s důchodem se z praktických důvodů vyplácí i zvýšení důchodu pro bezmocnost (počítá se s tím, že tato dávka bude transformována do jiného sociálního systému jako určitý druh příspěvku), o němž rozhoduje rovněž Česká správa sociálního zabezpečení.⁷

3.7 Výpočet důchodu

Výpočet důchodu ovlivňují tyto faktory:

- doba pojištění,
- rozhodné období, z něhož se zjišťují příjmy pro výpočet důchodu,
- vyměřovací základy,
- všeobecné vyměřovací základy,
- přepočítací koeficient pro úpravu naposledy stanoveného všeobecného vyměřovacího základu,
- koeficienty nárůstu všeobecných vyměřovacích základů,
- osobní vyměřovací základ,
- výpočtový základ.

⁷ Zpracováno podle [1].

Rozhodným obdobím, z něhož se zjišťují hrubé příjmy z výdělečné činnosti, je období 30 kalendářních roků bezprostředně před rokem přiznání důchodu. Tohoto cílového stavu však bude dosaženo postupně. V případě důchodů přiznávaných v prvním roce účinnosti zákona o důchodovém pojištění (tj. v roce 1996) bylo rozhodné období desetileté, určené roky 1986 až 1995. Za každý další rok účinnosti zákona o důchodovém pojištění se toto desetileté období prodlužuje o jeden rok. Pokud bude důchod přiznán do roku 2016 (včetně), rozhodné období počíná kalendářním rokem 1986.

Vyměřovací základ je do roku 1996 stanoven jako hrubý roční výdělek, od tohoto roku se stanoví ve stejné výši jako vyměřovací základ na stanovení pojistného na sociální a zdravotní pojištění.

Ročními vyměřovacími základy je součin úhrnu vyměřovacích základů pojištěnce za jednotlivé kalendářní roky rozhodného období (s výjimkou kalendářního roku, který bezprostředně předchází roku přiznání důchodu) a koeficientu nárůstu všeobecného vyměřovacího základu (z důvodu aktualizace ročního vyměřovacího základu).

Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu se určuje za použití příslušných všeobecných vyměřovacích základů (stanoví vláda nařízením do 30. září následujícího kalendářního roku ve výši průměrné měsíční mzdy za kalendářní rok zjištěné ČSU) a přepočítacího koeficientu (stanoví vláda nařízením podle údajů ČSU o průměrné měsíční mzdě za stanovená pololetí - určuje se jako podíl průměrné měsíční mzdy za první pololetí kalendářního roku, který o jeden rok předchází roku přiznání důchodu, a průměrné měsíční mzdy za první pololetí kalendářního roku, který o dva roky předchází roku přiznání důchodu).

Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu se stanoví jako podíl všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, který o dva roky předchází roku přiznání důchodu, vynásobeného přepočítacím koeficientem, a všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, za který se vypočítává roční vyměřovací základ.

Osobní vyměřovací základ, z něhož se určuje výpočtový základ, se stanoví jako měsíční průměr úhrnu ročních vyměřovacích základů pojištěnce za rozhodné období. Tento průměr se vypočte jako součin koeficientu 30,4167 a podílu úhrnu ročních vyměřovacích základů za rozhodné období a počtu kalendářních dnů připadajících na rozhodné období. Počet dnů se snižuje o vyloučené doby. Vyloučené doby jsou dny, kdy nám nenáležela mzda (např. nemoc).

Po zjištění osobního vyměřovacího základu je potřeba udělat redukci. Redukční hranice určují část osobního vyměřovacího základu, které se do výpočtového základu započtou plně, 30 %, respektive 10 %. Tyto hranice redukce stanoví každoročně vláda nařízením. Při přijetí zákona o důchodovém pojištění se pro stanovení výpočtového základu započítávala částka osobního vyměřovacího základu do 5 000 Kč v plné výši, z částky osobního vyměřovacího základu nad 5 000 Kč do 10 000 Kč se počítalo 30% a z částky nad 10 000 Kč se počítalo 10%.

Celkový důchod nakonec vypočítáme jako součet základní výměry, která je stanovena dle vládního nařízení a procentuální výměry z předešlých výpočtů.

4 DŮCHODOVÝ SYSTÉM VE SLOVENSKÉ REPUBLICE

4.1 Důchodová reforma v SR

Před 1.1.2004 existoval v SR tradiční důchodový systém, který byl financován na základě průběžného principu. Od 1. ledna 2004 byla zahájena důchodová reforma.

Hlavní příčinou nutných změn v systému důchodového zabezpečení byl nepříznivý demografický stav. Očekávaná průměrná délka života Slováků při narození je v současnosti 77,6 roka pro ženy a 69,5 let pro muže. Tento věk se bude postupně prodlužovat.

Zatímco nyní na 100 plátců připadá 72 starobních důchodců, v roce 2040 by byl poměr 100:112. Vyplácené důchody by byly přitom nízké a zdaleka by neodpovídaly výši důchodových odvodů, které lidé museli povinně celý život odvádět. Pokud by se nepřistoupilo k reformě, musely by se výrazně snížit důchody, nebo zvýšit důchodové odvody současných pojištěnců.

Důchodová reforma je založena na třech navazujících krocích:

- *1. krok:* od 1. ledna 2004 se změnil současný, tzv. průběžný systém (první pilíř).
- *2. krok:* od 1. ledna 2005 se zavedlo spoření na důchod. Znamená to, že zaměstnavatel část důchodových odvodů místo do Sociální pojišťovny odvádí na osobní důchodový účet zaměstnance v soukromé důchodové správcovské společnosti (vznikl tzv. druhý pilíř).
- *3. krok:* přibližně od poloviny roku 2004 se zmodernizoval stávající systém dobrovolného důchodového pojištění v doplňkových důchodových pojišťovnách (vznikl dobrovolný třetí pilíř).

Pro současný důchodový systém v SR je typické paralelní fungování dvou důchodových systémů. Nový důchodový systém na Slovensku vstoupil v platnost 1. ledna 2005. Od tohoto termínu do 30. června 2006 se občané mohli rozhodnout, zda chtějí dostávat svůj budoucí důchod z jednoho nebo dvou zdrojů, nazývaných též pilíře důchodového systému.

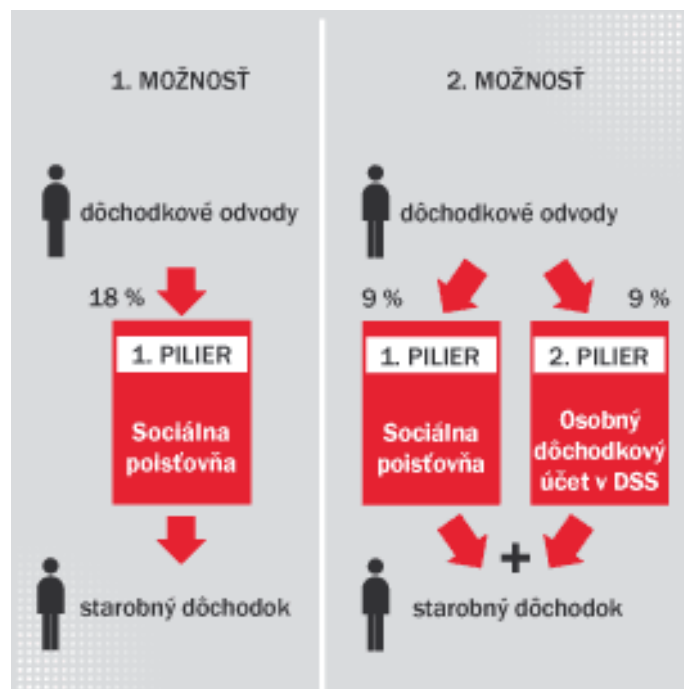
1. možnost:

Občan může zůstat v tzv. 1. pilíři, který tvoří Sociální pojišťovna. V tomto případě bude i nadále platit odvody do Sociální pojišťovny a svůj důchod bude dostávat ze Sociální pojišťovny. Důchod bude spravedlivější než do teď, protože jeho výška bude záviset na počtu odpracovaných let a výši jeho výdělků v průběhu celého života.

2. možnost:

Od 1. ledna 2005 byla možnost přejít do tzv. 2. pilíře, který tvoří důchodové fondy. Jestliže se občan zapojí do 2. pilíře, část jeho odvodů, které zatím plynuli do Sociální pojišťovny, jde na jeho osobní důchodový účet v důchodových fondech. Celková výška odvodů se tedy nezmění, jen se rozdělí mezi 1. pilíř a 2. pilíř. Občan, který se rozhodne pro vstup do druhého pilíře, bude dostávat důchod z dvou zdrojů - první část ze Sociální pojišťovny (1. pilíř) a druhou část svých peněz zhodnocených v důchodových fondech (2. pilíř). Soukromé důchodové fondy budou fungovat pod důslednou kontrolou státu. Peníze na osobním důchodovém účtu občana bude možné dědit. Výška důchodu občana z 2. pilíře bude záviset na počtu odpracovaných let, jeho výdělků během celého života, ale hlavně na investování a zhodnocení jeho peněz v důchodových fondech.

Tento systém je povinný pro občany, kteří poprvé vstoupí do zaměstnání po 1. lednu 2005.⁸

Obrázek 1 : Paralelní fungování důchodových systémů

⁸ Zpracováno podle [6].

4.2 Podsystemy v rámci důchodového pojištění

Důchodové pojištění je jedním z pěti typů sociálního pojištění, které od 1. ledna 2004 zavedl zákon č. 461/2003 Sb., o sociálním pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Před 1. lednem 2004 existovalo důchodové zabezpečení jako součást sociálního zabezpečení.

V rámci důchodového pojištění existují dva podsystemy:

- **Starobní pojištění**

jako pojištění na zabezpečení příjmu ve stáří a pro případ úmrtí.

- **Invalidní pojištění**

pro případ poklesu schopnosti vykonávat výdělečnou činnost v důsledku dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu pojištěnce a pro případ úmrtí,

(§ 2 písm. b) zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálním poistení).

Ze systému starobního pojištění se poskytuje:

- starobní důchod,
- předčasný starobní důchod,
- vdovský důchod,
- vdovecký důchod,
- sirotský důchod.

Ze systému invalidního pojištění se poskytuje:

- invalidní důchod,
- vdovský důchod,
- vdovecký důchod,
- sirotčí důchod.

4.3 Charakteristika pilířů důchodového pojištění v SR

I. pilíř – průběžný systém důchodového zabezpečení

Důležitou změnou průběžného systému je skutečnost, že *akceptuje princip zásluhovosti*. To znamená, že výška důchodových dávek se stanoví v závislosti na zrealizovaných odvodech. Proto v novém průběžném systému se na výpočet důchodové dávky používají *tři základní parametry*:

- průměrný osobní mzdový bod (poměr mezi výškou příjmů konkrétního občana a průměrným příjmem v SR v daném roce),
- období důchodového pojištění (počet let, po které byl občan zapojený do systému, tj. počet odpracovaných let do dosažení důchodového věku),
- aktuální důchodová hodnota (stanovené číslo, například v roce 2004 to byla hodnota 183,58, která se bude měnit každý rok v závislosti od růstu průměrných mezd ve Slovenské republice tak, aby důchody nezaostávaly za růstem mezd).

Hodnota důchodové dávky se stanoví jako součin hodnot všech třech parametrů. Uplatněním principu zásluhovosti se budou důchody postupně stále víc diferencovat. Důchody vyplácené z nového průběžného systému jsou nadále v plné míře garantované státem.

Podobně nový důchodový systém stanovuje, že odvody na důchodové zabezpečení jsou v sociální pojišťovně rozdělované na 3 části:

- pojistné na starobní důchodové pojištění, které bude použité na výplatu důchodových dávek z I.pilíře,
- příspěvky na starobní důchodové spoření,
- pojistné do rezervního fondu solidarity (o jeho použití rozhoduje soud, např. na úhradu případných škod způsobených správcovskou společností nebo deponitářem).

II. pilíř – kapitalizační systém důchodového zabezpečení

Příspěvky na starobní důchodové spoření převede Sociálna poisťovňa, a.s. do speciálních důchodových fondů s cílem zhodnocovat je na finančních trzích.

Činnost důchodových správcovských společností upravují příslušné zákony. Vnější kontrola je zabezpečována v několika stupních. Každá důchodová správcovská společnost

musí mít depozitáře a musí respektovat pravidla obezřetného podnikání. Úřad pro finanční trh vykonává dozor a v jeho kompetenci je i udělování povolení na tuto činnost. Občan si může sám vybrat správcovskou společnost.

Každá správcovská společnost musí založit tři fondy s různou mírou rizika: rastový fond, vyvážený fond a konzervativní fond.

Na základě stanovených podmínek je možné se individuálně rozhodnout, do kterého fondu investovat. Správcovské společnosti musí každý týden zveřejnit aktuální hodnotu tzv. důchodové jednotky a jednou za rok musí spořitelovi poslat výpis z jeho osobního účtu. Po dosažení důchodového věku bude starobní důchod z I. pilíře vyplácený Sociální pojišťovnou a z II. pilíře komerční životní pojišťovnou podle individuálního výběru (správcovská společnost převede do Životní pojišťovny úspory a jejich zhodnocení).

III. pilíř – *doplňkový důchodový systém spoření*

Účelem dobrovolného doplňkového důchodového spoření je získat doplňkový důchodový příjem ve stáří nebo v invaliditě a pozůstalým po pojištěném získat doplňkový důchodový příjem v případě úmrtí pojištěného.

Princip doplňkového důchodového spoření spočívá v získání „doplňkových důchodových příjmů“ zaměstnanců, za finanční spoluúčasti jejich zaměstnavatelů. Je založený na pravidelném spoření menších částek, které si pojištěný odkládá na svůj individuální účet. Příspěvky jsou následně zhodnocované. Dohled nad doplňkovým důchodovým spořením vykonává Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny SR a Ministerstvo financí SR.

Na rozdíl od základního důchodového pojištění hlavním principem doplňkového důchodového spoření zaměstnanců je princip dobrovolnosti. Dobrovolnost se projevuje nejen v souvislosti s rozhodnutím zaměstnavatele a zaměstnanců zda si takový systém, včetně subjektu, který ho bude vykonávat, vytvoří, ale i v tom, zda se zúčastní spoření vykonávaného už existujícím subjektem.

Všeobecné rozhodnutí zaměstnavatele a zaměstnanců zúčastnit se na tomto spoření může být dohodnuté v kolektivní smlouvě, jako výsledku kolektivního vyjednávání, případně, když u zaměstnavatele není založena odborová organizace, v jiné zvláštní dohodě uzavřené pro tento účel mezi zaměstnavatelem a zaměstnanci.

Úlohy doplňkového důchodového spoření jsou:

- shromažďování příspěvků zaměstnanců a zaměstnavatelů,
- hospodaření s příspěvků,
- vyplácení dávek.

Příspěvky platí:

- zaměstnavatel za své zaměstnance, kteří jsou pojištěnci, jestliže uzavřel zaměstnavatelskou smlouvu,
- zaměstnavatel, který neuzavřel zaměstnavatelskou smlouvu a vztahuje se na něj povinnost platit příspěvek na doplňkové důchodové pojištění dohodnuté v kolektivní smlouvě,
- pojištěnec.

Doplňková důchodová pojišťovna vykonává doplňkové důchodové spoření podle:

- dávkového plánu,
- zaměstnavatelské smlouvy,
- zaměstnanecké smlouvy,
- pojištěnecké smlouvy.

Dávkový plán je vnitřní normativní akt pojišťovny, který určuje konkrétní obsah doplňkového důchodového spoření, které bude pojišťovna vykonávat. Podstatou každého dávkového plánu je vymezení jednotlivých druhů dávek, které budou poskytovány a k tomu patřících podmínek. Je součástí zaměstnavatelské smlouvy a zaměstnanecké smlouvy.

Dávkový plán upravuje především čekací lhůtu, druhy dávek, způsob výpočtu dávek, způsob výplaty dávek, způsob určení výšky příspěvku pojištěnce, způsob placení a odvádění příspěvků, sankce, když zaměstnavatel neodvedl příspěvky ve výšce, v termínu a způsobem určeným zaměstnavatelskou smlouvou, zásady, podle kterých se pojištěnec a příjemce dávky podílejí na výnosech z hospodaření doplňkové důchodové pojišťovny, podmínky přerušování účasti pojištěnce na doplňkovém důchodovém pojištění a podmínky odkladu placení příspěvků zaměstnavatele.

Z doplňkového důchodového spoření se poskytují obligatorní a fakultativní dávky. *Obligatorní dávky* tvoří doplňkový starobní důchod, výsluhový důchod (pro pojištěnce vykonávající práce, které jsou na základě rozhodnutí příslušného orgánu na ochranu zdraví vydaného podle zvláštního předpisu zařazené do zvláštních kategorií), jednorázové vyrovnání

a odstupné. *Fakultativní dávky* tvoří výsluhový důchod, doplňkový důchod a pozůstalostní důchod.

Doplňkové důchodové spoření je standardní, dobrovolnou součástí důchodových pojistných systémů téměř ve všech vyspělých tržních ekonomikách.⁹

Obrázek 2: Důchodový systém v SR

Tabulka 4: Srovnání předešlého a současného systému SR

	průměrná měsíční mzda (v SK)	průměrné měsíční odvody na důchod (v SK)	systém do 31.12.2003		systém od 1.1.2004	
			důchod ze sociální poisťovny (v SK)	míra náhrady průměrné měsíční mzdy (v %)	důchod ze sociální poisťovny (v SK)	míra náhrady průměrné měsíční mzdy (v %)
zdravotní sestra	9 000	2 520	6 727	74,7	5 755	63,9
učitelka	14 000	3 920	7 016	50,1	6 668	47,6
bankovní úřednice	23 000	6 440	7 016	30,5	9 386	40,8

Zdroj: Sociálna poisťovna

⁹ Zpracováno podle [7].

Z tabulky je patrné následující:

Když ve starém systému odešel do důchodu občan, který spolu se svým zaměstnavatelem platil z platu 23 000 Sk odvody do Sociální pojišťovny ve výšce 6 440 Sk měsíčně, a občan, který z platu 9 000 Sk odváděl spolu se zaměstnavatelem odvody ve výšce 2 520 Sk měsíčně, rozdíl v jejich důchodu byl pouze 289 Sk. V novém systému se tento rozdíl zvýší na 3 631,- SK v důsledku snížení důchodu při odvodech 2 520,- SK a zvýšení důchodu při odvodech 6 440,- SK.

Starý průběžný systém po odchodu do důchodu snižoval příjem občana o cca 60%. Při kombinovaném systému I. a II. pilíře se předpokládá snížení příjmu o cca 40%.

5 DŮCHODOVÉ SYSTÉMY VE VYBRANÝCH ZEMÍCH EU

5.1 Německo

Důchodový systém můžeme označit za třípilířový.

I. pilíř tvoří:

Zákonné důchodové pojištění se třemi oblastmi:

- pro pracovníky, pro zaměstnance a pojištění pro horníky, zahrnuje kolem 78% výdajů sociálního rozpočtu na důchodové pojištění,
- pojištění státních úředníků s celkovými výdaji ve výši 12% důchodového rozpočtu,
- důchodové pojišťovací systémy pro podnikatele a svobodná povolání:

sem patří pojištění pro zemědělce, řemeslníky, umělce a publicisty, doktory, celkem kolem 64 organizací pro různé skupiny povolání, na celkových výdajích se podílejí kolem 2% důchodového rozpočtu.

Zákonné důchodové pojištění je nejvýznamnějším systémem, ostatní druhy pojištění jsou speciální pojištění pro určité skupiny obyvatelstva.

II. pilíř zahrnuje:

- podnikové připojištění, které platí podnikové pojišťovací systémy

V této oblasti se angažují zaměstnavatelské subjekty a způsob financování je založen na tzv. systému účetních rezerv (book reserve). Uvedený způsob financování je unikátní a jinde není provozován (kromě Rakouska). Zaměstnavatel se zavazuje plnit budoucí nároky zaměstnanců bez skutečného finančního krytí, což umožňuje investovat finanční prostředky (které by jinak musel uložit ve fondu) do svého vlastního rozvoje. Vyžaduje po všech stránkách silné a stabilní zaměstnavatele.

III. pilíř zahrnuje:

Různé formy soukromého pojištění jsou podporovány, výdaje na toto pojištění jsou daňově uznatelné.

Věk pro odchod do důchodu se v Německu bude v letech 2012-2029 podle nové důchodové reformy postupně zvyšovat ze současných 65 na 67 let. Jako prvních se reforma dotkne těch, kdo se narodili v roce 1947.

Všichni narození po roce 1964 by už pak pracovali do 67 let. Ti, kdo ale budou mít odpracováno 45 let, mají mít možnost bez krácení penze nadále do důchodu odcházet v 65 letech věku. Takových pojištěnců je však jen malá část. Vláda tak reaguje na stále větší výdaje na důchodové zabezpečení a zvyšující se průměrný věk obyvatelstva, který patří v Evropě k nejvyšším.

5.2 Itálie

Dominantní úlohu v italském systému důchodového zabezpečení tvoří státní důchody financované průběžným systémem, který je kombinací mnoha oddělených a nezávislých fondů. Tento pilíř nemůže být považován za všeobecný, protože nejsou všichni pojištěni podle stejného schématu.

Základní důchodový systém je rozdělen do třech částí – pro zaměstnance v soukromém sektoru, pro zaměstnance ve veřejném sektoru a pro osoby samostatně výdělečně činné. Financování je založeno na příspěvcích pojištěnců a zaměstnavatelů.

Současný věk pro odchod do důchodu (61 let pro muže a 56 let pro ženy) bude zvyšován o jeden rok každých 18 měsíců na konečnou hodnotu 65 let pro muže a 60 let pro ženy. Tento rozdíl mezi muži a ženami zůstává neobvyklým v rámci tendencí ostatních zemí EU.

Rozhodující podíl státních důchodů na systému důchodového zabezpečení však znamená značné problémy již v nejbližší budoucnosti zejména vzhledem k očekávané demografické situaci.

Vzhledem k rozvinutému systému státních důchodů hrají nečetné dobrovolné zaměstnanecké fondy tvořené otevřenými a uzavřenými fondy pouze nevýznamnou doplňkovou roli.

V návaznosti na očekávané změny ve státním systému, které povedou k redukci státních důchodů, se očekává mírný nárůst zaměstnaneckých fondů, které by výpadek penzí pokryly. Podle zákona z roku 1993 musí být nestátní penzijní fondy zakládány pouze prostřednictvím organizace „Fondo Pensione“, do které povinně přispívají jak zaměstnanci, tak i zaměstnavatelé.

Systém státních důchodů v Itálii představuje největší podíl na celkovém objemu důchodů z celé Evropské Unie.

I když penzijní systém v Itálii prochází obdobím reformem (reforma je zaváděna postupně, s přechodným obdobím) z důvodů finanční neudržitelnosti systému, z technického hlediska je na vysoké úrovni. Veškeré ukládání dat a finanční operace jsou prováděny elektronicky.

Třetí pilíř zahrnuje plně individuální soukromé pojištění.

5.3 Švédsko

Švédsko je typickým představitelem skandinávského modelu sociálního zabezpečení.

Švédsko zavedlo nový systém starobních důchodů od roku 1999. Povinná část reformovaného důchodového pojištění má dvě složky (průběžně financovanou a fondovou), které pokrývají všechno ekonomicky aktivní obyvatelstvo.

Vedle nich existuje již rozvinutý doplňkový systém kolektivního a individuálního pojištění. Do průběžně financovaného systému plynou příspěvky ve výši 16 % příjmů, 2,5 % příjmů je povinně odváděno do fondů. Systém důchodového pojištění je doplněn zaručeným důchodem, který zajišťuje minimální úroveň důchodu z povinného systému a je hrazen ze státního rozpočtu.

Zaručený minimální důchod

Od roku 2003 nahradil *zaručený minimální důchod* předchozí systém sestávající z národního základního důchodu, doplňku k důchodu a speciálního odpočtu daně pro důchodce. Na rozdíl od základních dávek poskytovaných důchodcům v předchozím systému, je zaručený důchod předmětem daně z příjmu. Vztahuje se i na osoby narozené před rokem 1938. Výpočet zaručeného důchodu se u těchto osob liší, nicméně jeho výše bude přibližně stejná jako pro osoby narozené v roce 1938 a později.

Nárok na zaručený minimální důchod může vzniknout nejdříve ve věku 65 let. Výše zaručeného minimálního důchodu závisí na výši důchodu odvozeného od příjmů (příspěvků) z průběžně financovaného systému i povinné fondové části.

5.4 Velká Británie

Důchodový systém ve Velké Británii se jako ve většině zemí Evropské Unie rovněž skládá ze státní složky (I. pilíř) průběžně financované a z privátní složky (II. pilíř) financované fondově nestátními institucemi.

Velká Británie má jeden z nejnižších podílů státních důchodů v Evropě a tento podíl se bude během následujících 20 až 30 let ještě snižovat. Důchody jsou vypláceny mužům od 65 let a ženám od 60 let (důchodový věk žen však do roku 2020 vzroste také na 65 let). Státní systém se skládá ze dvou složek, plošné dávky a dávky odvozené z výdělků. Tyto dávky se vyplácejí pouze zaměstnancům, nikoli osobám samostatně výdělečně činným.

Specifickým rysem důchodového systému ve Velké Británii je možnost vyvázat se za přesně specifikovaných podmínek ze státního I. pilíře. Vzhledem k očekávané redukci podílu státních důchodů dojde k dalšímu růstu významu privátního důchodového pojištění.

Soukromé penzijní fondy – II. pilíř důchodového zabezpečení – tato část důchodového systému patří v Evropě mezi nejpropracovanější. Ačkoli není povinné, pokrývá více než 95% pracujících.

Z hlediska řízení a kontroly lze fondy ve Velké Británii rozdělit na dvě skupiny:

- *podnikové (korporativní) fondy*

Zabezpečují důchodové pojištění zaměstnanců velkých společností, která je zároveň spravuje. Riziko za případný deficit ve fondu nese zaměstnavatel.

- *oddělené (segregované) fondy*

Jsou zcela odděleny od fondů kontrolovaných managementem společnosti, jsou řízeny externími investičními společnostmi, bankami a pojišťovnami. Tyto fondy se podílejí na celkovém objemu spravovaných aktiv asi 80%, neboť dosahují lepších výsledků než podnikové.

Většina penzijních schémat ve Velké Británii je dávkově definovaná, průměrně zajišťuje 60 až 70% dosažené mzdy (spolu se státním důchodovým zabezpečením). Některé menší fondy přecházejí k příspěvkově definovanému systému a očekává se, že z důvodu úspory a lepší kontroly nákladů k příspěvkově definovanému systému budou přecházet i větší fondy.

6 POROVNÁNÍ DŮCHODOVÝCH SYSTÉMŮ

6.1 Základní principy důchodového zabezpečení ve vyspělých zemích

Evropy

Při obecném pohledu představují všechny používané systémy důchodového zabezpečení v EU i ostatních ekonomicky rozvinutých zemích určitou speciální variantu tzv. třípilířového systému.

Prvním pilířem se rozumí státem garantovaná penze. První pilíř je založený na mezigenerační solidaritě a je financován průběžným způsobem.

Hlavními problémy průběžně financovaného systému jsou zejména:

- vysoká nivelizace důchodů, která nemotivuje k vyšší ekonomické aktivitě, a s ní související vysoká míra příjmové solidarity, která je dána zejména konstrukcí výpočtu důchodu,
- nedostatečná připravenost systému na stárnutí populace a v důsledku toho zvyšování podílu počtu důchodců a počtu plátců pojistného v celém ekonomicky vyspělém světě,
- nárůst počtu předčasných starobních důchodů v předchozích letech a s tím související stagnace reálného odchodu do důchodu,
- zvýhodněné postavení OSVČ, které se podílejí na úhradě systému stále menší mírou,
- nepřiměřeně velký rozsah náhradních dob pojištění,
- nedostatečný rozvoj nositele pojištění (Česká správa sociálního zabezpečení) vlivem rozpočtového uspořádání a dlouhodobého poddimenzování finančních prostředků.

Za druhý pilíř jsou podle terminologie ustálené v zemích EU považovány aktivity zaměstnavatelských subjektů směřujících k poskytování dávek občanům ve stáří. Tento systém může být variabilně financován, účast v něm může být povinná nebo dobrovolná ze strany zaměstnance i zaměstnavatele. Vlivem Světové banky se někdy druhý pilíř důchodového pojištění považuje systém financovaný zásadně kapitálově (fondově), vyžadující povinnou účast a soukromou správu finančních prostředků. Oba typy druhého pilíře mohou vykazovat odlišnosti, ale v praxi může dojít zároveň k jejich vzájemnému propojení či splynutí. Soukromé penzijní fondy (II. pilíř důchodového zabezpečení) patří v Evropě mezi nejpropracovanější. Zkušenosti ze světa ukazují, že z dlouhodobého hlediska každá koruna investovaná v soukromých důchodových fondech (II. pilíř) přinesla vyšší výnos, než kdyby byla zaplacená do veřejného systému (I. pilíř)

Tabulka 5: Porovnání výnosnosti 1. a 2. pilíře ve vybraných zemích v dlouhodobém horizontu (v %)

Země	A	B	Rozdíl
1971 - 1990	Reálná výnosnost 2. pilíře	Reálná výnosnost 1. pilíře	A – B
Dánsko	7	2,5	4,5
Francie	5,5	4	1,5
Německo	6	3,6	2,4
Holandsko	5,2	1,4	3,8
Velká Británie	6,2	2,4	3,8

Zdroj: Světová banka

Za *třetí* pilíř se považují soukromé aktivity občanů (komerční životní pojištění, spoření atd.).

Přístup každé země je svým způsobem unikátní a klade různě velký důraz na odlišné parametry systému podle tradic a ekonomických možností. Zvýšené náklady důchodových systémů lze ošetřit v rámci prvního pilíře (státního, veřejného), nebo lze tyto náklady přenést na druhý, eventuálně třetí pilíř. Jedná se o co nejlepší alokaci nákladů systému tak, aby zůstal funkční, maximálně efektivní a minimálně rizikový. Z makroekonomického hlediska se však nelze nákladům nijak vyhnout. Při hlubokých transformačních změnách v důchodovém systému je nutné velmi pečlivě zvažovat velikost transformačních nákladů a porovnávat je s eventualitou pouhé úpravy parametrů v již existujícím systému.

Nezanedbatelnou otázkou jsou také provozní náklady z vybraného pojistného pro klienty různých (tržních, státních, neziskových) systémů a nesmírná rozmanitost a složitost daňových soustav jednotlivých států, případně regionů. Koordinace daňových soustav je jedním z nejproblematictějších témat EU. Pokud bychom shrnuli veškeré popisované trendy a faktory uspořádání důchodových systémů, můžeme vymezit tato kritéria pro následující rozdělení do tabulky.

Nejobvyklejší varianty uspořádání používané v současných důchodových systémech jsou uvedeny v následující tabulce.

Tabulka 6: Používaná uspořádání v důchodových systémech

Kritérium	Varianta 1	Varianta 2	Varianta 3	Varianta 4
Státní garance	ano	ano	ano	ne
Osobní rozsah	všichni výdělečně činní	všichni výdělečně činní	všichni výdělečně činní	skupiny osob podle zaměstnání
Účast osob	povinná	povinná	povinná	dobrovolná
Financování	průběžné	průběžné	kapitálové	kapitálové
Vztah příspěvků a dávek	dávkově definované	příspěvkově definované	příspěvkově definované	příspěvkově i dávkově definované
Výše dávek	pevná částka nebo závislá na předchozím výdělku a době pojištění	závislá na výši zaplacených příspěvků a době dožití	závislá na výši zaplacených příspěvků	závislá na výši zaplacených příspěvků
Solidarita	mezigenerační a příjmová	mezigenerační	žádná	žádná
Daňová zvýhodnění	ano	ano	ano	ano
Správa systému	státní popř. veřejná	státní popř. veřejná	soukromá	soukromá

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí

Uspořádání podle *varianty 1* se používá ve většině zemí v rámci základního povinného pojištění (tzv. I. pilíř).

Jeho určitou modifikací je *varianta 2*, jejímž cílem je zejména eliminovat nepříznivý vliv demografického vývoje na důchodový systém. Tento způsob se používá v některých evropských zemích, např. ve Švédsku, v Polsku, v Itálii a Lotyšsku.

Uspořádání podle *varianty 3* bylo a je velmi diskutováno (tzv. povinné spoření často označovaného podle doporučení Světové banky jako II. pilíř). Zejména je diskutována obtížnost úplné i částečné transformace současných průběžných systémů na kapitálové.

Názory mezinárodních organizací na zavedení systému povinného spoření se značně liší. Světová banka zpočátku doporučovala plnou transformaci základního průběžně financovaného systému na systém povinného spoření. Tento požadavek v posledním období oslabil a připouští možnost částečné transformace s ohledem na ekonomické podmínky v dané zemi. Evropská unie nepodporuje a nedoporučuje zavádění povinného spoření.

Varianta 4 je typická pro doplňkové důchodové systémy (tzv. III.pilíř). Základní rozdíl v názorech EU a Světové banky na uspořádání důchodového systému vyplývá z následující tabulky:

Tabulka 7: Přehled „pilířů“ podle EU na základě Světové banky

	I. pilíř	II. pilíř	III. pilíř	IV. pilíř
EU	varianta 1 nebo varianta 2	varianta 4	individuální zabezpečení	
Světová banka	varianta 1 nebo varianta 2	varianta 3	varianta 4	individuální zabezpečení

Zdroj: Sociálna poisťovňa

Země západní poloviny Evropy lze na základě poměrů mezi jednotlivými pilíři systému důchodového zabezpečení rozdělit zhruba do dvou skupin. První skupinu zemí tvoří země se silným státním I. pilířem a naléhavou potřebou řešení problémů, které vyplývají z tohoto uspořádání. Jejimi typickými zástupci jsou Německo, Rakousko a Itálie.

Druhou skupinu tvoří země se silným II. pilířem, financovaným převážně fondovým systémem. Charakteristickými reprezentanty této skupiny jsou Nizozemsko, Spojené království a Švýcarsko.

Tabulka 8: Země Evropské unie, které už zavedli 2. pilíř důchodového zabezpečení

Evropa	
Maďarsko	1998
Polsko	1999
Litva	2001
Lotyšsko	2001
Švédsko	2001
Bulharsko	2002
Estonsko	2002
Slovensko	2004

Zdroj: Zpravodajský server ČTK

Z uvedeného vyplývá, že hlavním znakem nového systému starobního důchodového pojištění je kombinace důchodového pojištění s důchodovým spořením. Změny ve starobním důchodovém pojištění jsou navíc ještě doplňované novými systémy doplňkového důchodového spoření.

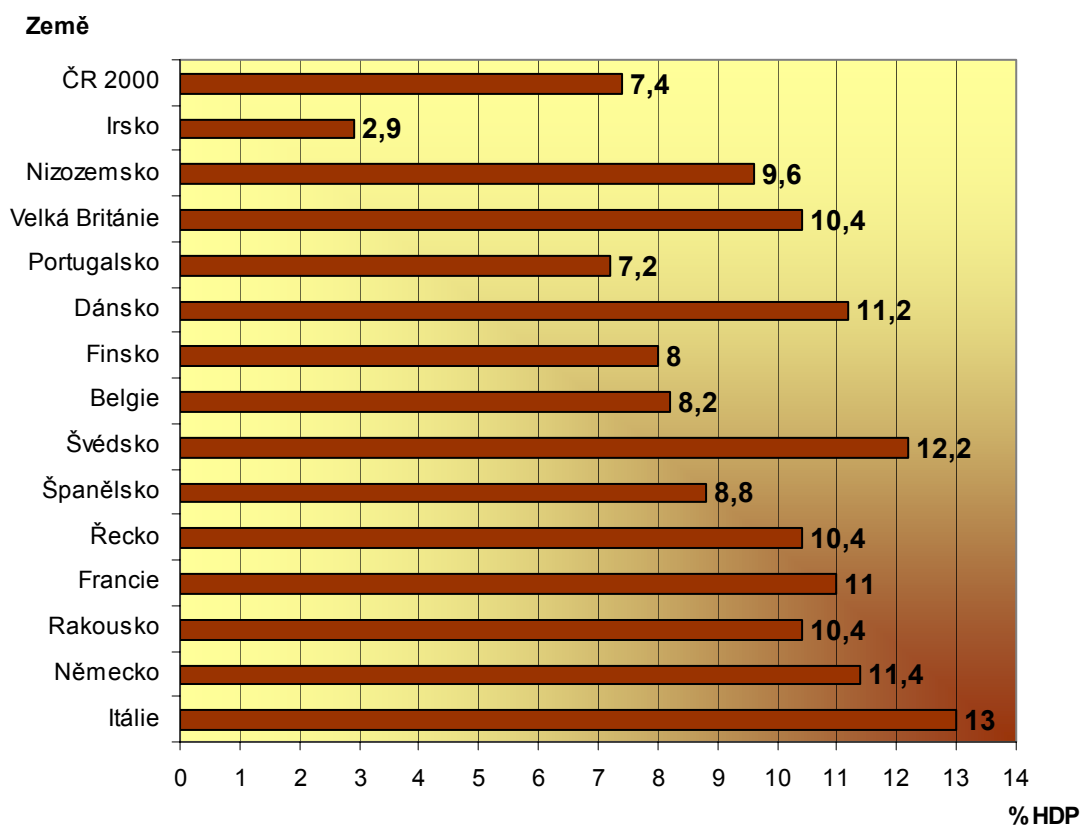
Cílem důchodových reforem je postupně a plynule měnit starý průběžný systém na nový systém, který je založený na **kombinaci třech pilířů**:

- **I. pilíř** – průběžný systém důchodového zabezpečení
- **II. pilíř** – kapitalizační systém důchodového zabezpečení
- **III. pilíř** – doplňkový důchodový systém spoření

6.2 Výdaje na starobní důchody ve vybraných zemích západní poloviny Evropy

Obecně lze konstatovat, že země s nejvyšší úrovní HDP na 1 obyvatele mají tendenci vynakládat na sociální výdaje vyšší podíl HDP. V ČR činí tento podíl přibližně 22,6%. Náš podíl nedosahuje průměru Evropské unie.

Výdaje na starobní důchody tvoří největší položku sociální ochrany. Z uvedené tabulky vyplývá, že rozdíly mezi jednotlivými zeměmi EU v podílu výdajů na starobní důchody ve vztahu k HDP jsou ještě větší než při sledování celkových výdajů na sociální ochranu. Největší podíl zaujímá Itálie (asi 13%), nejmenší Irsko (2,9%). V České republice dosahuje tento podíl asi 7,4%, takže se rovněž ukazuje, že naše výdaje na starobní důchody nejsou nikterak nadměrné.

Graf 2: Výdaje na starobní důchody v roce 1998 (v % HDP) ve vybraných zemích

Zdroj: Zpravodajský server ČTK

ZÁVĚR

Cílem práce na téma „Porovnání důchodových systémů ve vybraných zemích EU“ bylo:

- obecně charakterizovat důchodové systémy,
- zdůvodnit transformaci důchodových systémů a stanovit její cíle
- popsat fungování důchodových systémů v konkrétních zemích Evropské unie,
- porovnat důchodové systémy vybraných zemí Evropské unie.

Jedním z cílů práce bylo obecně charakterizovat a vysvětlit principy fungování a podstatu důchodových systémů. V první části této práce charakterizují důchodové systémy průběžné, kapitalizační a reformované. Reformované systémy jsou založeny na kombinaci třech pilířů – průběžném systému důchodového zabezpečení, kapitalizačním systémem důchodového zabezpečení a doplňkovém důchodovém systému spoření.

Dále jsem se v této práci zabývala transformací důchodových systémů, což je velice aktuální téma, protože velká většina ekonomicky vyspělých států v současné době přistupuje k reformě důchodových systémů. Hlavním důvodem proč státy přistupují k tzv. důchodovým reformám jsou výrazné změny v demografické struktuře obyvatelstva – prodlužující se střední délka života. Tento trend podstatně zvyšuje výdaje států na důchodové systémy a je pro ně dlouhodobě ekonomicky neudržitelný. Reformou důchodového systému nedojde ke zvrácení demografických trendů, ale tato reforma by měla důchodový systém upravit tak, aby byl při daném vývoji pro státy dlouhodobě finančně udržitelný.

V práci jsem také popsala fungování důchodových systémů ve vybraných zemích Evropské unie. Do těchto zemí patří: Česká republika, Slovenská republika, Německo, Itálie, Švédsko, Velká Británie. Všechny tyto státy řeší problém dlouhodobé udržitelnosti důchodových systémů z důvodů stárnutí obyvatelstva. V některých zemích přistoupili k výrazné obměně systému jako např. na Slovensku či ve Švédsku. Jinde přistoupili spíše k úpravám existujících systémů. Jde např. o Německo.

Porovnáním důchodových systémů používaných v zemích západní poloviny Evropy jsem došla k následujícímu: při obecném pohledu představují všechny používané systémy důchodového zabezpečení v EU i ostatních ekonomicky rozvinutých zemích určitou speciální variantu tzv. třípilířového systému, který byl v práci podrobně popsán.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Cipra, T. *Penzijní pojištění*. Praha: HZ, 1996, vydání 1.
- [2] Šulc, J. *Alternativy reformy penzijního systému v České republice*, Vysoká škola finanční a správní, o.p.s. v edici EUPRESS, 2005, 1.vydání
- [3] Přib, J. *Kdy do důchodu a za kolik*. Praha: Grada Publishing, 2005, 6. Vydání
- [4] Škrovánková, L. *Penzijné a nemocenské poistenie*. Bratislava: EKONÓM, 2000
- [5] BRDEK, M., JÍROVÁ, H., KREBS, V. *Trendy v Evropské sociální politice*. Praha: ASPI Publishing s.r.o., 2002. 252 s.
- [6] ODBOR, 32. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2004 , 19.12.2006 [cit. 2007-04-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/618>>.
- [7] *MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNÝCH VECÍ A RODINY SR* [online]. 2004 [cit. 2007-04-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.dochodok.gov.sk/>>.
- [8] *Sociálna poisťovňa* [online]. 2004 , 11.10.2006 [cit. 2007-04-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.socpoist.sk/index/index.php?ids=1115>>.
- [9] *Zpravodajský server ČTK – České noviny* [online]. 1995 , 21.4.2007 [cit. 2007-04-21]. Dostupný z WWW: <http://www.ceskenoviny.cz/>.
- [10] POLLNEROVÁ, Š.. *Demografie* [online]. 2005 , 17.4.2007 [cit. 2007-04-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.demografie.info>>.

ÚDAJE PRO KNIHOVNICKOU DATABÁZI

Název práce	Porovnání důchodových systémů ve vybraných zemích EU
Autor práce	Lenka Piroutková
Obor	Veřejná ekonomika a správa
Rok obhajoby	2007
Vedoucí práce	doc. RNDr. Viera Pacáková, Ph.D.
Anotace	<p>Tato bakalářská práce je věnována důchodovým systémům ve vybraných zemích Evropské unie.</p> <p>Práce se nejprve zabývá charakteristikou důchodových systémů – průběžných a kapitalizačních. Je zde také zmínka o reformovaných důchodových systémech. Jsou vysvětleny principy fungování a podstata jednotlivých systémů.</p> <p>Ve druhé části je popsán současný celosvětový trend – transformace důchodových systémů. Jsou zde uvedeny důvody a cíle transformace.</p> <p>Další část práce se věnuje popisu důchodových systémů v České republice, Slovenské republice a ve vybraných zemích Evropské unie – Německu, Itálii, Švédsku a Velké Británii.</p> <p>Poslední část této práce obsahuje porovnání důchodových systémů ve vybraných zemích.</p>
Klíčová slova	Důchodový systém, důchodová reforma, průběžný systém financování, kapitalizační systém financování, pilíře důchodového systému
